

V. Kuricyn, J. Kuvaldin, V. Makanin, V. Pelevin, V. Pjecuch, J. Popov, V. Prigov, I. Soloněvič, V. Sorokin, V. Šalamov aj. Současné Katajev odhaluje, nakolik jsou dnešní současníci ve svých ironických parafrázích, zesměšňování, v postmoderní „hře“ se střípky (citacemi, motivy, napodobováním i zaujatou negací) mnoha pilířových děl odsuzovaných starších autorů (např. Puškina, Gogola, Turgeněva, Dostojevského, Tolstého, Čechova aj.) těmito klasickými koryfeji bytostně osloveni; nakolik jsou jejich klasický odkaz i tvůrčí tradice v současné postmoderní tvorbě přítomny (aniž si toho jsou dotyční konjunkturální „kritikové“ vědomi). Jako ilustraci uvádí Katajev například odraz Turgeněvovy poetiky v tvorbě Sorokina, který si jinak s odkazem tohoto významného ruského prozaika ironicky pohrává. Při čtení recenzované knihy se stáváme svědky poznání, že v řadě případů je symptomatická hra se střípky klasiky jen účelová, konjunkturální, nezřídka rovněž povrchní, bez respektování kontextu literární historie a vývojových peripetií ruské společnosti.

V Katajevově analýze i esejisticky laděné polemice najdeme však i pocity, že postmoderní „kocovina“ v ruské kultuře končí postupným „vystřízlivěním“. Autor dochází k přesvědčení, že postmodernistům už „dýchají na zátylek“ představitelé další nastupující generace se zcela odlišnými paradigmaty přístupu k literatuře minulosti, kterou pro ně už představuje i postmoderní „roztříštěnost“. Volají proto po hledání smyslu, řádu a celistvého obrazu světa. Katajevovi se zdá, že tyto tendence je možno najít dokonce i u samotných některých ruských postmodernistů (v této souvislosti upozorňuje např. na novou poezii T. Kibirova).

Jsem přesvědčen, že zájemcům o vývoj světové literatury na prahu 21. století (nejen explicitně ruské) mohou knížku *Hra se střípky* plně doporučit.

Oldřich Richterek

Polská literární teorie: fascinace Kafkou

Poetyka egystencji. Franz Kafka na progę XXI wieku. Redakcja naukowa Edward Kasperski we współpracy z Tomaszem Mackiewiczem. W 80-tą rocznicę śmierci Franza Kafki. Wydano nakładem Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego. Warszawa 2004.

Franz Kafka nepřestává vzrušovat ani na počátku 21. století; pro literárněvědnou slavistiku je významný jeho dotek se slovanskými literaturami – hlavně českou a ruskou – a jeho začlenění do souvislostí židovského osudu ve střední Evropě, jak o tom psal zvěčnělý Antonín Měšťan ve své poslední knize.¹ Polští polonisté uchopili Kafku především z teoretického zorného úhlu. Jejich sborník je důsledným, dobře sestaveným celkem, který pokrývá v zásadě vše podstatné, co lze o Kafkově díle vymyslet: prolegomena, poetiku, motiviku, postavy a žánry, kontexty a polskou recepci, resp. filmové adaptace Procesu, tedy vztah k jinému druhu umění. Přístup ke Kafkovi tu byl sice povytce literárněteoretic-

¹ Česká literatura mezi Němci a Slovany. Academia, Praha 2002. Viz naše recenze: Rozbíjení bariér aneb Hofkosladký úděl zprostředkovatelů (Antonín Měšťan: Česká literatura mezi Němci a Slovany, Academia, Praha 2002, 319 s.). Univerzitní noviny 2002, č. 10, s. 60-62. Hofkosladký úděl zprostředkovatelů (Antonín Měšťan: Česká literatura mezi Němci a Slovany. Academia, Praha 2002, 319 s. ISBN 80-200-0751-2). Slavica Litteraria, X 6, 2003, s.177-179; náš nekrolog: Evropan a ambasador české kultury. K úmrtí profesora Antonína Měšťana. HOST 2004, č. 6, s. 35.

ký, ale vnitřně rozeklaný, diferencovaný a místy multidisciplinární, reflektující výsledky konference, která se v březnu 2004 konala v Muzeu literatury Adama Mickiewicze ve Varšavě.

Dobrým vstupem jsou prolegomena editora Edwarda Kasperského, který studuje Kafku a jeho recepci, zkoumá jeho vztah s Maxem Brodem, jeho transgresi a démonismus a v neposlední řadě jeho literární souvislosti, kde přirozeně uvádí pražskou německou židovskou literaturu. Akcentuje zejména Kafkovu multikulturalitu, jeho tzv. češství, rakušanství, němečtství i židovství (je jen škoda, že právě problematika židovství se v prolegomenech neprojevila silněji a detailněji). Z toho Kasperskému vyplývá i Kafkova světovost či alespoň evropanství, které dává najevo i v prózách takřkajíc transkontinentálních (Amerika, Stavba čínské zdi aj.).

Daniel Kalinowski ve stati *Epifanie Franze Kafky* studuje vztah k Rudolfu Steinerovi vycházející ze Steinerových pražských přednášek roku 1911. Brygida Pawłowska-Jądrzyk zkoumá na novele Proměna spisovatelské strategie; zvláště bych zdůraznil partii o komických motivech, které bývají jinak v kafkovském bádání spíše zasuté. Ewa Szczęsna zkoumá fenomenologii smyslu v Kafkových drobných prozaických útvarech s orientací na autenticitu, axiologii a filozofii. O Kafkově „negativní hermeneutice“ píše Adam Lipszyc, ale nejsem si jist, zda Kafkovu „nečitelnost“ nehyperbolizuje.

Małgorzata Klentak-Zabłocka, která uvádí oddíl o motivech, postavách a žánrech, píše o jazyce snu a tajemství, mimo jiné velmi zdařile o kafkovských dětských motivech a postavách; myslím však, že tu autorka dostatečně neuvedla literární kontexty, například ve vztahu k romantismu, kritickému realismu (Dickens) nebo ruské literatuře (Dostojevskij).

Přínosná je i studie o poetice a tematice Kafkových aforismů z pera Doroty Plucińskiej a zejména práce Urszuly Górské o funkční poetice postavy, kde dokonale vystihla Kafkovu architektoniku rozestavění postav, význam jejich mimiky a gestikulace a jejich archetypální polarizaci a vztah k ději (akci) a k naraci. Jestliže se celý sborník hlásí ke Kafkovi jako tvůrci existenciální poetiky, je stať Žanety Nałewajk(ové) o existenci jako spektaklu přímo klíčová (s. 227-244).

Kafkovské kontexty jsou ve sborníku úzce koncentrované, spíše přísně výběrové (Wojciech Owczarski: Schulz i Kafka; Joanna Jeziorska-Haładyj; John Maxwell Coetzee; Tomasz Mackiewicz: Kafka a filozofia absurdu; Dominik Sołowiej: Philip Roth aj.). Zaujme i studie Małgorzaty Gierałtowské o Kafkově bufičtství na pozadí konfrontace moderny a romantismu. V pffloze (suplementy) to je zvláště krásná studie Tomasze Wójcika „o Kafkovi po letech“ na pozadí jeho biografie a tzv. mlčení literatury a Bety Pieńkowské o filmových adaptacích *Procesu* (Orson Welles, David Jones).

Polský Kafka, jak se jeví v tomto sborníku, je multikulturní Evropan, který organicky patří do evropského, spíše však západoevropského a amerického kontextu – tam byl recipován, tam působil a tam byl také zbožněn, pokud ne přímo zbožštěn. Je ovšem právem literární teorie kafkovskou problematiku takto koncentrovat a tím záměrně zúžit. I když se tu občas v textu nebo na fotografiích mihne spojitost Kafky a českého prostředí, je to jen marginální – řekl bych i marginalizované, stejně jako např. sociologické aspekty Kafkova díla, které je spojují – zdánlivě paradoxně – s Jaroslavem Haškem (souvislost pana K. se Švejkem se tu neobjeví ani jednou – zjevy zdánlivě tak protikladné, ale i tak hluboce vnitřně spojité). Tedy je to podle mého soudu málo socio-poetologického pozadí a také – jak už uvedeno – málo Kafkova židovství i jeho obratu k východnímu židovství, které ho –

jak známo – oslnilo v souvislosti s vystoupením haličského židovského divadla v Praze. Docela bych také přivítal více zření ke Kafkově středoevropsanství: je mi líto, že tu nena-
jdeme ani zmínku o známé liblické konferenci z roku 1963, která Kafku znovu objevila
zemím sovětského bloku, k nimž Polsko až do roku 1989 patřilo, a že tu není ani odkaz
k českému kafkologovi Františku Kautmanovi², ani k uvedené knize Měšťanově. Zdá se
mi, že Kafka je tu vyňat z prostředí střední Evropy a posunut do světa euroamerické
civilizace a kultury; jeho významu a vlivu to plně odpovídá, ale klíčem k jeho pochopení
přesto zůstává jeho přesná poloha v prostoru a čase. To, co varšavský sborník přináší, je
špičková literární teorie transcendentující k estetice a filozofii, místy komparativní a výběrově
kontextově uchopení fenoménu Kafky, tedy v jistém smyslu i výzva české literární vědě
a celé slavistice, aby tento obraz Kafky vhodně doplnila. Polští literární teoretikové
vytvořili dílo, které má pro počátek 21. století význam stěžejní, shrnující a inspirující.

Ivo Pospíšil

France Prešeren – kultura – Evropa. Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede
ZRC SAZU, (urednik Jože Faganel s sodelovanjem Darka Dolinarja), Založba ZRC, Ljub-
ljana 2002.

Před nami je pomemben zbornik o največjem slovenskem pesniku – Francetu Prešer-
nu, z objavljenimi prispevki iz mednarodnega simpozija ob stoletnici pesnikovega rojstva.
France Prešeren je eden od najbolj citiranih slovenskih pesnikov, hkrati pa tudi utemeljitelj
umetniško zahtevne literature, o katerem je bilo napisanih že veliko študij in tudi objavlje-
nih zahtevnih znanstvenih monografij..

Zbornik je tematsko razdeljen na pet sklopov. V prvem delu znanstveniki razmišljajo
o Francetu Prešernu v kontekstu evropske krščanske in antične tradicije. Kar v treh pri-
spevkih je obdelano usodno razmerje Franceta Prešerna do italijanske renesance, predvsem
do Petrarke. Boris A. Novak v svojem prispevku *O odmevih trubadurskega kulta pri Pre-
šernu* ugotavlja presenetljive vzporednice med liriko provansalskih avtorjev 12. in 13.
stoletja in Francetom Prešernom, predvsem v njegovi koncepciji ljubezni in pesniškega
jezika. V slovenski literarni zgodovini je dokaj natančno obdelano Prešernovo pozitivno
razmerje do Danteja in Petrarce. Andrej Capuder, znani prevajalec Danteja, v svojem pri-
spevku *Dante in Prešeren v moralni resonanci*, naglašá, da so se njegovi predhodniki –
prešernoslovci predvsem ukvarjali s filološkim delom, medtem ko njego primerjalno
zanima fenomen dveh pesnikov, filozofov in državljanov. Presenetljiva je njegova ugotov-
vitev, da je Prešernovo revolucionarno prepričanje podobno kot pri Danteju Alighieriju,
usmerja pa se tudi na drugačnost: manj izobražen Prešeren naj bi bil usmerjen v pri-
hodnost, Dante se ozira nazaj v preteklost. V tretjem prispevku *Ženska sonce Vid Snaj*
primerja to temeljno semantično figuro v Petrarcovih Canzonierah in v Prešernovem
Sonetnem vencu. Aleksandar Flakar v tekstu *Literarni prostor romantičara* raziskuje
prostor v delih evropskih romantikov: pri Mickiewiczzu (za katerega konstatira prostor
romanja!), Puškinu (prostor carstva), Prešernu (prostor očetnjave, domovine, naroda) in pri

² Svět Franze Kafky (pův. 1976). Praha 1990 (s názvem Franz Kafka, 1992).